

A. Gergely András

A SZERETET, MINT A TRANSZKULTURÁCIÓ FORMÁJA

/EMPIRIKUS MEGFIGYELÉSEK A KORTÁRS KAPCSOLATI KULTÚRÁK RENDSZERÉRŐL, TARTALMAIRÓL/

Bevezetés

Szeretni... Sűrű és mély érzelmi kapcsolatban lenni, vagy legalább erre vágyani, törekedni, ezt remélni két ember közötti kölcsönhatás kiteljesedéseként... Álom, terv, avagy valóság...?

Nincs, nem s lehet univerzális képlet erre, miékként nem lehet univerzális sem egy ember, sem egyetlen emberi viszony sem. De talán lehet eszménye, teljessége, méltó érzelmi pompája a párok, emberek, habitusok, közösségek, kultúrák közötti kölcsönhatások rendszerének...?!

A szeretet transzkulturális. Akármilyen emberek és akármilyen kultúrák között lehetséges, akármilyen szimbolikus világok hullámain, áthatásait, interferenciáit képes uralni, s olykor talán felülmúlni, eltörölni, szétmosni is.

A szeretet (és-vagy szerelem) mint embertől emberig ívelő egyensúlya a világnak, avagy alapképlete a létezni érdemes állapotnak, minden elsőprő is lehet (e tekintetben végzetes, kíméletlen, kizárólagos és elviselhetetlen is), meg olyan észrevétlen alapringása a kapcsolati kultúráknak, amely nélkül csak merev, görcsös és repedni képes struktúrákba rendezettség válhat jellemzővé.

Ugyanakkor a szeretés mint művelet, a harmonikus cselekvések intim rendszere, épp annyiféle, ahány alkalmi szereplője van. Irányulhat látszólag „tömegekre”, közösségekre, családra, hozzátartozókra, barátokra, ismerősökre is, de lehet a legintimebb magánlét széles tartománya. Ennek módja, mértéke épp az átérzéstől, az émikus alapállásból értelmezhető sajátosságokból látható be igazán. Étikusan, formális feltételekre figyelve ezt a tartalmi sokszínűséget, formai gazdagságot, kölcsönös harmóniát nem lehet, vagy legalábbis nem érdemes szemlélni. Egy kicsit mégis el kell merészkednünk erre a térségre is, ha a kölcsönös ritmikáját, a hatás/ellenhatás egységét vagy túlsúlyait és hangsúlyait kívánjuk belátni.

A szeretet mint társadalmi vagy egyéni cselekvés, eseti és nem könnyen rendszerezhető a lélektudományokon kívüli szférákban. Nem lehet kilóval, centivel, köbméterrel mérni, szívdobogással is csak bizonyos típusát. A test-lélek-szellem egységét ki-

fejező unverzumokban lehetséges előfordulása akár ima, akár tánc, akár hit, akár elköteleződés, barátság, szerelem, kötelezettség, felelősség, gondoskodás, lelkesedés formájában is – ezek mérhetőségére alig sikerült eddig „tudományos” apparátusokat fölláttatni. Most mégis ezzel foglalkozunk, kísérletképpen, kérdések formájában, megfontolnivalók során át.

Ezek egyike a szeretet „érzemenyén” túl a megjelenítés vagy megjelenés módja. A szeretet kinyilvánítása éppúgy, mint az etnicitás vagy az istenhit, részint a „hihetőség” minőségében elfogadott (mert látható, sugárzásában talán még mérhető is), részint azonban (s vélhetően nagyobb része jéghegyszerűen rejtett) olyan külsődlegességek függvénye, amelyek látni-láttatni engedik, vagy rejtteni-titkolni parancsolják. Érdemes itt az egyes kultúrákban ismeretes érzelemkifejezés konvencióira utalni, vagy ezek (kívülállóak számára megtapasztalható) sajátlagosságára asszociálni...!

Saját kísérletem ezúttal sem más, mint megfigyelési, beszélgetési, odahallgatási alapon gyűjtött ismeretek alkalmi csokorba foglalása. S hogy ne csupán folyama, sodra legyen a szavaknak, megpróbáltam egy dimenzióba terelni, egy ágba sodorni a sokféleséget: alapul vettem az *időt*, mely a kölcsönkapcsolatokat a térben is tagolja, a folyamatot is szabályozza, olykor az „eredményét” vagy virtuális lehetőségeit is korlátozva. Az *időt*, amely a szeretetnek nemcsak körvonala, de teresedése is, feltétele és garanciája, próbája és korlátja nemkülönben...

Idő és társadalmi ritmus: egy pár-kapcsolat

„...Szétmentünk, vagy legalábbis úgy néz ki, mert mindig dolgoznia kell... Ráadásul nekem is azt kéne – ezt aláírom –, de nem teszem 'minden áron'... Most gondold el, órákig együtt voltunk, frankó volt, lazán, zenével, finom borral, kávékkal, csomagokat eszegetve, apró ajándékokkal és gesztusokkal, ... igazán minden 'olyan' volt, hogy utána lett volna a legjobb... Akarta volna is... – úgy éreztem... És akkor egyszer csak elkezdte, hogy neki mennie kell, mert még reggelre két cikket kell megírnia... Hát nem ér rá? Nem! Nem halaszth-

tó? Nem! Nem tudok segíteni? Nem lehetne éjjel megírni...? Nem, ő már különben is fáradt ilyenkor ... Este fél nyolc volt, érted, kora nyáron... Mitől fáradt...?”

Koranyár, vagy a szerelem ideje, szentivánéji ábrándozás és kobold-varázslat időszaka, ideje a kapcsolatnak, a kikapcsolódásnak, avagy a valamibe bekapcsolódásnak... Társadalmi idő, amelyet másként és másként élnek meg korosztályok, más és más szerepeket vagy cselekvésmódokat építenek bele nemek és korcsoportok, más és más jelentést hordoz kinek-kinek... Munkaidő, szabad idő, pihenőidő, élményidő... – döntési szabadság arról, hogy mi kényszerű és mi függ tőlünk... Nyárközépi merengésben erről próbálnék most szólni, ha nem is többet, néhány apró töredéket legalább. Drámainak látom, sürgetőnek érzem az arról szóló elgondolkodást, hogy miként is élük át, vagy élük meg az idő szerepét és kezelésének élményét azok, akiknek koruk, nemi identitásuk, élethelyzetük vagy törekvéseik alapján a leginkább módjuk volna eldönteni, mi fontos az időből, mi tartalma és értéke lehet az időnek, milyen időgazdálkodás jellemezze az egyéni életvezetést, s milyen idői találkozások múlnak-múlhatnak személy szerint rajtuk is, és hogyan áradhat által ez időn a szeretet és kötődés állandósága, éltető energiája...

Merthogy úgy tűnik: mivel a társadalmi időképzetek sosem voltak egységesek, sosem lehettek egyenlően elosztottak, ezért sokaknak nyílt módja kiváltságos időgazdálkodást működtetni, és megint más tömegeknek csupán az idő múlásának kényszerű elszívása jutott. Mi változott ebben mostanság, s miképp, miért, mi módon van másként, mint korábban volt...? Ha a szeretet nem tér-függő, ha nem föltétlenül kultúra-specifikus vagy nemi gyökerezettségű, akkor milyen idői határok között él, mikor pusztul el, vagy mikor hanyatlik az érvénytelenségbe, a viszonzatlanságba...?

Magas, nyitott-értelmes arcú, kimérten mozgékony húszéves srác. Színésznek készül. Szerepeket vesz föl, zordat és szerelmest, hihetőt és fagyosat, lelkeset és közömböset, mikor mi kell. Heti három-négy színház, mozi is belefér főiskolás létébe. Ha leszáll a sötét, mintha automatikusan kikapcsolna, fél tízkor már önmaga árnyéka, negyed tizenkettőkor kimúlik... Párja, még olvasna, programja lenne, fél négyig dumálna akár, de sötét kell legyen, aludni térni evidencia, még ha keskenyebb is így az ágy, hát az „együtt” kényszeres élményével küzdve nyeli, ami jutott... Fogynak az energiák, húszévesen az ember nem cikázhat már...

„Bőven elég, ha egy héten kétszer itt van, úgyis csak fáradt, meg nekem is kellene néha egy kis szabadság, rendbe rakni magam, egyedül lenni kicsit, tévét nézni, vagy aludni egyszerűen... Mindenesetre semmi jó nincs abban, hogy már majdnem minden nap itt alszik, két éve tart a kapcsolatunk, és már szinte itt lakik... Akkor mégis mikor éljek...? Vagy rajta kívül nincs más élet? Jó, nem mondom, szeretem, de ennyi azért mégis sok, jobb lenne, ha kevesebbet kellene egymáshoz alkalmazkodni, és mellesleg úgyis sokszor van, hogy neki reggel korábban kell fölkelni, akkor most én is keljek föl, csináljak teát, aztán már nincs értelme visszaaludni, akkor már el van szúrva a nap... Akkor inkább legyünk ilyenkor külön, úgy nem is zavarjuk egymást annyira...”

„Bőven elég”, ha ritkábban van, vagy ha egyáltalán nincs is... – mondja a húszéves lány. Nem a szexről beszél, nem egy kellemetlen viszonyról, nem egy elpancsolt és kényszerű házasságról, amiről a szülők döntöttek anyagi megfontolásból, s mégcsak nem is a konvencionális női-férfi szerepnormák határozták meg, hogy mit tehet, kivel és mikor. Ráérő ideje sok lenne (-lehetne), de másként szabná ezt is. Érzékeli, hogy nem illik mondania, mikor elég már, de magában zsörtölődik, máskor morog félhangosan, esetleg hisztizik vagy csapkod is, mert „nem úgy” élvezheti szabadságát, ahogy képzelte...

Dehát hogyan is képzelte? A francia házasságok között – főként a középosztályi-értelmiségi, s még inkább az elit-szférában feltárt tapasztalati arányszámok alapján – minden harmadik-negyedik válással végződik, azt megelőzően (ennél aránytalanul több is) megcsalással, a szexuális-lelki-intimitási kapcsolatok sokszorozásával terhes. A családválság egyúttal morális válság is: a megcsalások hazugságokkal, bujdoklással, tudatos félrevezetésekkel, mentális cselekkkel, önmegtévesztéssel, környezetmanipulációval és barátok-rokonok-hívek megosztásával, cinkos vagy ellenséges szerepre készítetésével járnak. Ez se jobb megoldás. És a magyar statisztika a különösen intenzív párkapcsolati kultúrával vádolt-jellemzett olaszokat, spanyolokat, franciákat kezdi immár durván meghaladni...!

Szerkesztő egy kiadónál. Nyolc-félkilenkor kezd, félötig-hétig ül a monitor mögött, aztán „hazaviszi még a melót”, azért jöhetett el előbb, hogy otthon még megcsinálja, holnapra kész kell legyen... Másnap ugyanígy, ötödnapp ugyanígy, hat hónapja tán egy könyv nem került a kezébe, egy kiállítást nem nézett, egy mozit nem látott. Barátai elfolyanak, „mindenkinek megvan a maga munkája,

nincs idejük találkozni”. A hazaút a munkahelyről még háromnegyed óra, vásárlás csak kapkodva, vagy autóval a hét végén, otthon félkésőn vacsora, rossz lelkiismerettel lefekvés, „nem mozgok egész héten semmit, megint csak egyre húzik a fenekem...” Reggel félhatos ébresztő, zuhany alatt ébredés, készülődés közben egy háttér-zenehallgatás, „nem tudom ott hagyni, mindig azért kell rohannom, reggelizés helyett is inkább hallgatom, amíg készülődök...” Szombatvasárnap vidéki szülőkhöz, olykor személyeskedésen, életvitelen, apró-cseprőségeken civakodva, vasárnap este már megint holtfáradtan haza, „bétfőn már megint jön a bétfő...!”

És telik-múlik a személyes idő. Nem az episztomológiai értelemben definiált, nem a hege-li vagy kantianus időfogalom szerinti, de nem is a művészeteké vagy az irodalomé. Az az idő pusztul, amely a perszonális létnek lenne-lehetne terepe, amelyet ki-ki úgy él át, ahogy teheti, s ki-ki úgy értékeli, ahogy normái, családi konvenciói, életvezetési gyakorlat-felfogása engedi. Azaz hogy nem is pusztul az idő, csak megroggyannak határai, lefo-lyik az asztalról, mint Dali zsebórái... Határtalaná válik annyiban, hogy nem tartható kézben, nem is befolyásolható, személyiségen kívülivé válik, s a ha-zsonvétel, a megtérülés és újrabefektetés reménye, amely a létezésben a jövő garanciáit adja, teljességgel lehetetlenné válik. Elfoszlik az emlékezés ideje is, hiszen nincs mire emlékezni, nincsenek élmények, nem történnek események, időlegesek a kapcsola-tok és hatások is. Emlék és lét-tudat nélkül csakis a kívülről meghatározottság marad... – ez lesz azután sajátja, tudottá és vállaltta, kényszerűen elfogadottá és utálatossá is. A saját idő javát elorozza a társa-dalmi időgépezet, az időkerék forgatására áldozott energiák viszont nem az idői létet, hanem az időki-vüliséget, időfosztottságot eredményezik...

„...Barátnőmet várom, most dél van, megpróbál-tam rácsörögni, de nem veszi fel, valószínűleg alszik..., nem baj, csak biztos szídjá az anyámat, ki ébresztette föl. Pedig se munkája, se nem tanul, néha fél éjszaka olvas... Nincs egy krapekja négy éve, pedig már ideje lenne, csak húzik iszonyatosan, meg olvas ugyan ren-geteget, de ha elhívom egy buliba, három órát késik, mert nem bír összeszedelőzködni... Egyszerűen nem érzékeli az órát...! A sajátja még hagyján volna, de azt sem érzékeli, hogy az én időmet is hazavágja, mert nekem kell rá várni...”

Érték-e az idő? S ha az, kinek mit ér? Mire jó? Mi határozhatja meg, s ki bátorkodhat érvényeset mondani arról, mi a fontos az időélményben, mi le-het átélhető az idő múlásában, mennyi az egészséges

arány a személyes idő, a közös idő, a társadalmilag „kalibrált”, hasznosítható és hasznosuló idő, vagy az értékét vesztő, „eldobott”, eltékozolt idő között. „Az eltűnt idő nyomában...” már nem egy korszakos irodalmi mű született, időiség nélkül az emberi történelem, művészet, tudomány, hit, életvezetés mind-mind reménytelenül nem létezhet. A tékozlás mértékét látom azonban változni, s az indokait kere-sem, meg azt az értékrendet, amelyben mindez már „pásszé”, amolyan nemkérdés-kérdés, melyre valódi választ soha senki sem vár...

„Minden nap negyed hatkor..., na maximum fél hatkor kelek. Ha sietek is, másfél óra, mire összeál-lítom a toalettemet, több mint egy órát utazom Pest másik felébe, a fodrászat nyolckor nyit, úgyhogy tuti elkésem... Este hatig ott, másfél óra vissza, mire elkez-denék élni, este kilenc van. Anyám már akkor mindig sípol: ...ne menj el már ilyenkor kislányom, nem való az! Úgyhogy jó, ha hét végén kialszom magam, de egy krapek már nem fér bele az életembe... Különösen, ha agilisabb...”

Áldozható-e a megélhetés, a létfenntartás ideje épp annak, amiért mindez zajlik? Fenntartott léte-zésmód-e, hogy energiákkal és időráfordítással ál-dozunk annak, amelynek a legkevésbé az örökkéva-lóság az ára, de a percnyi lét, az „egynapelő” emberi sors inkább...? Vesztes-e, aki időt nyer önmagától, hogy áldozhasson valamennyi időt önmagára? Nem az idő bérrabszolgája-e – sztrájkjog és szakszervezeti érdekképviselő nélkül! –, aki csupán naponta új-ratermeli a létezéshez szükséges-elégséges energiáit, hogy szétfolyassa másnap, s a történelem idejét vagy sodrát immár csak akkor érzékeli, ha szemráncai, barázdái, elpuhulófélben lévő bőrredői jelzik im-már a visszafordíthatatlant? S nem szerencsésbb-e még így is, ha nem terheli mindezt kórság, baleset, családi dráma, életviteli nehézség, munkátlanság, megélhetési frász...?

Az időben elsimuló vagy bonyolódó esemé-nyek sűrűje, amely (Dilthey felfogásában az élet mint modális fogalom, mint az „én” személyes tapasztalataihoz tapadó individuális szempontok folyama az élettapasztalat egész folyamatában) az interszjektív eseménysorok (ha nem is csupán külső függési, de okvetlenül) interperszonális át-élését tartalmazza. A másik másságának, az ő élete folyamának élménye, akár megosztja valakivel, akár nem, a múlt-élmékek és a jövőre vonatkozó pillan-tás harmóniájában teljesedhet csak ki. Az időhori-zont azonban, mely a közösségek összetartozását is visszaigazolja, szétesett mostanság. Az „én”, amint

magát a jelenben jelenlétként tételezi, fizikai érintkezések-események közvetítettségére épül. Ezek hiányában, vagy csekély voltak, esetleg kívülről vezéreltségük miatt, pontosan a jelenlét tartalmára, a partikularitásban rejlő összhangzásra vetít árnyéket. Lehetséges ezt a partikularitást megtagadni, de a személyiség akkor is csupán a történelemben, vagy a mikrotörténetben nyerheti el a legszimplább visszaigazolását is annak, hogy be nem teljesített összhangja a többiekkel mennyiben segítette vagy akadályozta „én”-ként létezését. (Bővebben lásd Biczó 2004).

A „másik”-ra mint „idegen”-re vonatkozás, a más(ok)ért vagy egymásért élés, a „közös”-ért való idő tehát nagymértékben individuális ugyan a döntések, az élmények vagy az intenciók-akaratok felől nézve, de óhatatlanul hatással bír a mások időátélési élményére. Ha úgy tetszik, az „individuális idő” a „közös idő” ellentéte, annyiban, amennyiben és ahogyan az „én-idő” aránylik a korhoz-korszakhoz. Az átélés érzékletes finomsága, vagy éppen az ettől való megfosztottság élménye azonban egyre durvább alakzatokat ölt:

Autóbuszon zsörtölődő, még jobb éveit őrző intelligens arcú, de szigorú tekintetű hölgy, vele szemben lazán elterülő férjének-pasijának...: *„Most mondd, mit lehet erre válaszolni? Mégis a főnököm..., hát tudja jól, hogy nem lehet folyamatosan huszonnégy-órázni..., de mégis, beoszt, és nem érdeklí semmi...! Hogy az ember mikor aludjon, vagy mikor mosson, vásároljon, vagy hol van akkor még a családja, ez érted egyáltalán nem érdeklí...! És nemcsak velem, mindenkivel ilyen... Hát, mondom, mostmár tényleg megmondom neki, hogy ebből elegendem van. Hát mit képzelsz? De hiába remélném, nem veszi észre magát. Nem mondaná, hogy kirúg, de szerintem nem venné jónéven... Most akkor mit csinálsz vele...? Elképesztő, mit gondolhatnak ezek, hogy ennyire nem érdeklí őket semmi..., az ember az »ennyit« sem számít... érted...?!”*

A sértett, de a nélkülözhetetlenség fontosságát is magukban rejtő mondatok mögött a személyes lét, a személyiség regenerálódásának jogsultsága rejlik evidensen kimondva. A személyes a „boldog békeidős szocializmusban” a tiltott létszféra volt, s a rendszerváltó mentalitások most immár toronymagasan fölértékelik a személyiség létfeltételeit. A munkakényszer és a munkaláz ilyen egyidejű találkozásuk lehetővé teszi egyrészt a munkavégzés kivételességének, fontosságának felmutatását, meg az ebben való nélkülözhetetlenség többletét is, ugyanakkor ennek hátrányait nem vállalva dek-

larálja mindenki a megsértettség méltatlanságát...: kikapcsolódni a benneléből, ez kényelmes, de veszélyes is, hisz a teherbíróbb, az aktívabban adaptálódó kerülhet nyerebb (munka)piaci helyzetbe. „Munkával dícsérd a nappalt!” – kikapcsolni tilos. Szolgálj, állj rendelkezésre, hisz ezt várják tőled, s ebben nincs helye családnak, rokon temetésének, számarköhögéses gyermekednek, szívinfartusos férjednek, vagy az „Adriára leruccanni” hívó barátodnak. A függetlenség és önállóság szabadságát pedig vedd ajándékként, még ha nem is az, de éld át akként...! Ha nincs időd a szerelmedre, majd legalább nem fogod megenni... Ha minden este hideg lábbal fekszel le, de közben háromszor sms-ezel, kétszer telefonálsz és öt emilt írsz neki, az most a lét *normál rendje*. Legalább hozzá nem kell már alkalmazkodnod, úgyis annyi mindenkihez meg igen...! S ha hideg lábbal kelsz majd föl, az is része a rossz közérzetnek... – de hát a Te hibád, miért nem vagy ennek ellenére „heppy”?!

Sőt: bekapcsolódni a kikapcsolásba, átadni magad a pillanat élvezetének – ez a korszak jövőképtelenség tetsző generációs világgépe. Feledd a mátt, de a holnap sem lesz külön, így az, ami köztük van, lehet csak Tiéd...! A köztesség a temporalitás egyik állapota – normálisan persze leginkább csak akkor, ha van időtáv valami és valami között, ha van cél, amely felé ez a létállapot mozoghat. De amikor a *köztes időiség*, a köztes lét alapformává válik, anélkül, hogy a mozgás iránya, tempója, ritmikája átélhető lenne, akkor az individuális idő is elveszíti tartalmait. A társas tempó, ha munkaláz, akkor társakra találhat, ha építő, akkor eredményes lehet, ha illeszkedésre kész, akkor az „együttes élményt” kínálja. A *társtalan tempó* azonban céltalan, érdektelen, fárasztó és lehangoló. Nincs miértje („kiért”-je), nincs érdemi visszaigazolása annak sem, hogy mire jó ez a másoknak. Ettől azután még fárasztóbb... A tartós partnerkapcsolati létformák átalakulóban vannak, miközben az életszakasz vagy életút során elért kapcsolati eredmények nemcsak „tesztjei” a kapcsolatok milyenségének, s nemcsak „a szétfosló közösségi térben” megfigyelhető életjelenségek vagy életvezető értékek mérhető komponensei (v.ö. Pongrácz–Spéder 2003), hanem válságközvetítői is a „kiüresedő tekintetnek”. Illetve, ha a tekintet korábban sem volt elbűvölt, esetleg már nem is érzékelhető a kiüresedés, csak a megfáradtság, egykedvűség, érdektelenség... Ez az az utcai pillanatfelvétel, amelyen rokonszenves ifjú pár andalog, egymástól szinte karnyújtásnyi távolságra, s egyik jobbra, másik balra beszélget mobiltelefonján..., korántsem bizonyos, hogy egymással.

„Most én nem tudom már, mi a rend. Vagy mi a 'norma'. Amikor én ennyi idős voltam, akkor meló is volt, suliba is jártunk, minden lehetséges programon ott voltunk, sétálni is ráértünk a Szigeten, hajnalig szeretkeztünk, aludtunk másfél órát..., vagy éppen táncolni voltunk, és akkor még annyit sem, de másnap fényesen, sőt annál ügyabbul ment minden tovább. És mindenki így volt vele, egyszerűen nem ismertük azt a fogalmat, hogy fáradtság. Hét végén meg 'szocialista szombat' volt, vagy a haveréhoz mentünk házat alapozni a Velencei-tóra..., szóval nem létezett a fáradtság fogalma, és akkor még hihetetlenül tiszteltük a nagyszüleink generációját, akik ugye megjártak két háborút, kitelepítést, szocialista iparosítást, államosítást, mindent, s kezdhették előlről a negyvenes vagy ötvenes években fölépíteni a személyes életüket, de még nyolcvanhat éves korukban is annyi energiájuk volt, mint ma két negyvenévesnek sincs...”

A társ(as)kapcsolat, generációs metszetben szinte sosem úgy tárgya a társadalomkutatásoknak, hogy az érintések, pillantások értelmét, célját, üzenettartalmát, folytonosságát és jelentőségét is ábrázolni tudnák általa. A szociometria társasság-képletei ugyan sok mindent elárulnak, de például a tekintet ívét, a kifejezés mélységét, a visszaigazolás interszubjektív élményét is csak ritkán tudnák megmutatni. Holott olykor a pusztá számszerűség is vallomásos értékkel bír, a szereplők háttérismerete pedig még súlyosabb következtetésre sarkall: az *együttlét kváziközössége*, a „találkozunk ritkán és akkor is csak felszínesen!” viselkedési parancsa nem a szeretői viszonyt, nem az élettársi közösségre vágyást, nem magát a „közösséget” tekinti normának, vágyott állapotnak, létformának. Állj ki egy közép-budai lakás erkélyére, és számláld meg, hány (még családanya-kor előtti) leányért jön lovagja mobiltelefonon házhoz rendelt autóval, hányat hoznak haza éjjel egy és négy között, és hányan jönnek haza egyedül. Vagy ülj föl az éjszakai 4-es/6-os villamosra ugyanezzel a céllal, s meglepődsz majd, mekkora tömegeknek nem kell már az együttlét hétköznapi formája, sem élettársi, sem együttélési gondja...!

„Hatóság voltam, de csak kényszerből, mert igazából a két egyetem mellé ez nem jön be, alig tudok az órákra bejárni, vizsgaidőszakról nem is beszélve, ... de most, hogy följánlották, hogy legyek munkatárs, nem mondhattam nemet. Namost, így sincs erőm esténként hazavánszorogni, meg kedvem sincs vacsorázni, pedig egész nap semmit nem eszem, egy kis csokit esetleg délután harkor, dőlök be, már alszom is, még a kedvenc sorozatomba sem tudok belenézni, mert rá-

alszom az első öt percre... Szombaton csak délutánig vagyok, de többször vasárnap is be kell menni... – jó, tényleg megfizetik, de mikor érnék én rá, ha családom is lenne? Hogy tudnék egy gyerekkel vagy férjjel magyarázkodni, hogy nem vállalom túlórákat, mert beteg a gyerek...? Akkor inkább nem kell egy pasi se... Elvagyok a macskámmal, épp elég utána takarítani, a szállásadóim úgysem szeretik, pedig nekik is van, de a kisházat csak egyedül bérelem, oda szinte senkit nem vihetnék... Szóval hát szingli vagyok, de most mit csináljak, most ez van. Már háromszor hagyott ott az is, akivel alig egy éve ismerjük egymást, mert ez neki nem megy így...”

Az együttlét és/vagy együttélés jelensége mindemellett nem biztos, hogy a fáradtság-értékekkel mérhető elsősorban. A fáradhatatlannak tűnők közül is találtam példát:

„Ebben a két hétben biztosan nem érek rá, talán utána tervezzünk valamit. Most négy szigorlatom van, minden péntektől vasárnapig vidékre utazom az egyetemre, van egy zenekarunk is egyre több fellépéssel és próbával, amire még készülnöm is kell, közben van egy állásom, ott is kellene lennem, ráadásul tők jó, amit csinálunk, kezdetben nem hittem, hogy sikerülhet beilleszkednem, de abszolút összejött azután, sikereink vannak... Namost ezt a Jócó nem bírta. Ő egy bankban húzza az igát, többször jön haza tizenegykor, mint nyolckor, néha hétvégeken is be kell mennie, szóval ha véletlenül ráérnék egy pár órára, akkor is kettőnknek négy életünknek kellene lenni, hogy véletlenül találkozzunk egy kicsit... Abszolút megvan a szerelem, jó is, de inkább akkor külön legyünk, és amikor ráérünk, majd akkor találkozunk, mert annak semmi értelme, hogy vasárnap autóval vásárolunk, 'ezt hozzád, azt nekem', utána meg mindenki egyedül rága otthon a kalácsvéget, mert nincs időnk együtt lenni...”

A különlét mint *együttes élmény* ugyanakkor nem tiszta hazugság vagy önmegtévesztés, sokkal inkább tűnik olyannak, ami a másik szemével bizarrnak vagy visszatetszőnek tetsző jelenségeket csukja ki a közös létből. „Ne érdekeljen a munkám, elegendem van belőle odabent, minek meséljek róla!” Vagy: „Nincsenek közös élményeink kellő számban, ezért vagy nem beszélünk semmiről, vagy csak olyasmiről, ami a másinak nem unalmas...”. Mindenesetre a létezés mindennapi gondjaiba való beavatás nem célja az együttlétnek, nem eszköze a kapcsolatnak, s még kevésbé megosztható a másikkal. Ha ez a „Társ” feltétele, akkor hiába is vágyik társra az egyik, értetlen vállvonogatásra vagy elutasító definícióra számíthat csupán. Társ most az, aki bulira visz, leszalad vele a Balatonra, hoz egy üveg kávélikórt... – de ne

akarja, hogy együtt éljünk, egyáltalán ne akarjon belelátni a fürdőszobámba vagy jégszekrényembe, ne kérdezze, hogy mikor érek rá a nyár folyamán, és inkább ne emlékezzen a névnapomra vagy a megismerkedésünk évfordulójára, mert ez szentimentális... Ne szeressen szeretettel, mert akkor csak rám terheli a viszontszeretés kényelmetlenségét...!

A kapcsolathányos kapcsolatok persze nem okvetlenül simulnak bele egy esszenciális vagy strukturális időfogalomba és időkezelésbe. A párkapcsolati viszonyokat jócskán eluralják a munkacentrikus életek, s nemcsak a kényszerűen vállalt „huszonnégy-órásások”, hanem a munkamániás létformák is...:

„Na jó, én még hajlandó volnék, sőt akarnék is váltani. De saját magam darálom bele a napi tizen-nyolc-huszonegy órai munkába... Már a számítógép kezd kancsalítani, annyit ülök szemben vele... De hát most mit mondjak, ezt élvezem, na, és örülök, ha csinálhatom...! Aha, hát hogy kérdezed, igen..., kicsit nehézkes velem együttélni, el is hagyott a feleségem három éve, mert sikerült megteremtteni annyi minimumot, hogy megtehettem, hogy hatórás legyen, és aztán nagyon ráért... Azazhogy nem rám, de ez már részletkérdés..., mellesleg egy ugyanilyet sikerült találnia, amilyen én vagyok, csak tíz évvel idősebbet, és kicsivel többet is utazik, meg felesége is van és nagyok a gyerekek már... Ez most a világ trendje, holnap nincs, tegnap már nincs, ami ma van, az az élet...! Ezt pedig a haszonelvű társadalom értéktöbblet-termelést simán lefölöző haszonlesői ab-start kihasználják. Nem azért dolgozol, hogy megélj – mert annyit azért nem kapsz érte...! –, hanem csupán remélheted, hogy megélsz, ha ennyit dolgozol. Megfordult az értékrend, de nemcsak a szocializmus óta és nemcsak nálunk, hanem svájci haverom is ugyanígy él, holland orvos-barátom is, meg a román falusi botos is... Korjelenség. Mondhatod, hogy nem tetszik, vagy ennek így nincs értelme... – de csak a borotválkozó-tükrödnek, mert a többiek már elmentek dolgozni, nincs aki meghallgasson...!”

A munkavégzésre hangolt életek (melyeket hajlamosak sokan betegségnek nevezni, korjelenségként minősíteni, vagy éppen irigyelni), nemcsak a vállalkozói rendszerváltás időszakában vitték félre a fogyasztás-orientált irányba azokat a sorsokat, amelyek a társkapcsolatok hiányával megverték. Megvoltak ezek korábban is, toronyőr és udvari bolond, csendőrmester és tengeri halász, tibeti bonc és gyimesi birkapásztor egyaránt a hiányos társkapcsolati léttérben egzisztált. De a „jóléti folyamatok”

immár végképp megroggyantották a hagyományosnak mondott férfi/női szerepmegosztások korábbi rendszerét is: a menedzsernők sorsa, a titkárságvezetők, a politikusnők, a PR-menedzserek, a rendszergazda-típusú vagy szolgáltatói szférában állást találó egzisztenciák időháztartása sem kedvez éppen a párkapcsolatok konvencióinak vagy akár az „új típusú élettársi kapcsolatok” (Pongrácz–Spéder kifejezése) nyitottságának...

„Nem kötelező megértened, de legalább fogadd el: nem lehet mindenki 'alkotó örömmel, önszántából és megszállottan' munkaörült...! Aki reggel kilenctől áll a pult mögött egy plázában, annak hat-félhétkor kell kelnie, ritka az a hely, amelyik kilenckor bezár, vagyis mire hazamegy, addigra ... bocs, de elfárad...! S ha még otthon két gyerek várja, megfőzi a másnapi ebédet, kikészíti a saját tizóraiját, bedobja a mosást, beköti a gyerek fűzetét és megeteti a kutyát esetleg... – az nem fog neked esti programot vállalni, sem vastag regényekbe temetkezni vagy kulturális antropológia és informatika szakra iratkozni az egyetemen... Annak ez a léte, és ha senki nem boldog ettől, akkor is ez van, nem lehet mindenki alkotó értelmiségi, na...! Az emberek nyolcvan százalékának ennyi az élete, és még jó, ha van munkahelye, ha nem beteg a mamája vagy a tengerimalaca, vagy nem reped meg a vízcső, mert nem tudná mikor kihívni a szerelőket, hogy éppen otthon tudjon maradni...”

A párkapcsolatok átformálódása, az időhasználati és időérzékelési gyakorlat megmásulása ugyanakkor egy sor olyan jelenséggel is összefügg, amelyek mélyebb szféráiban nem csupán a társadalmi struktúraváltozás, a munkaerőpiaci kihívások vagy a globalizációs trendek kultúráváltozást eredményező hatásai vannak jelen. A „történeti múltba vezető” párválasztási és családalapítási formák, melyek ugyan még ma is dominánsak (bár a válások számának növekedése igen komolyan elvitathatóvá teszi a házasságpártiak érveit), ám kiegészülnek olyan jelenségekkel, amelyek a „formabontó” családközösség jelentőségét éppen a közvetlen környezet visszaigazoló hatásának elmaradásával teszik magyarázhatóvá: a konvencionális házasság egyben rokoni kötelékbe kerülést, kapcsolatháló-formálódást, kölcsönösségi közösséget, ajándékokat és viszonzásokat is magába foglalt, s ezek most javarészt elmaradnak. Emiatt azután párkapcsolati válsághelyzet, válás, vagy akár építkezés, lakásvásárlás, rokoni kapcsolattartás szempontjából fontos időpillanatokban semmiféle háttér, támogató közeg, védő-óvó közösség nincs a háttérben, s a megoldási készletek,

életvezetési ismeretek, kiutkeresési módok többsége roppantul hiányzik. A kialakult egzisztenciális biztonság nemléte viszont védtelenebbé teszi még a jóhiszeműbbeket is, a félsz, a gyanakvás, a tartózkodó elköteleződés sokkal gyakoribb jelenségek, mint a rendszerváltást megelőző történeti időszakokban. Hogy csak két – hamis általánosításra fel nem jogosító – jelenséget említsek: a japán vagy éppen a Magyarországra átváltott fiatal erdélyi női párkeresők korosztályuk életkor-átlagát jócskán meghaladó korú partnereket részesítik előnyben, függetlenül attól, hogy a várható kapcsolati közösség milyen kényszerű kompromisszumokat, életút-elkanyarító hatásokat, sikertelenségi esélyeket tartalmaz majd... E kultúra- és korosztály-közi kompromisszumok (gondoljunk itt vallási, normakövetési, hagyománytartási, értékrendi, életvezetési, presztízs- vagy életmód-formáló másságokra, amelyek összeegyeztetése jószerivel generációnyi átállási folyamatot igényelhet, s ha kizárjuk a primer érdekházasságokat, akkor is más és más időgazdálkodási hagyomány mentén elgondolt értékekre szerveződik, vagyis időigényes átmeneti szakasz-szakaszokat rejt magában..., esetleg ketyegő bombaként a mielőbbi válást is). Eliade utal arra, hogy a társadalmi ritmus követésében, a folytonosság érzete nemcsak az időegységek definiálásából épül fel (pl. egy kapcsolatban a találkozás, a teljesedés, a válságok, a névvel bíró jeles korszakok, az emberélet fordulói stb. fontosak), de a közös(ségi) élet biztosítékait megleljük az időszakos megtisztulások szakaszaiban, a biokozmikus ritmus egyes fázisaiban, a „kozmológiai cselekedetek” megismétlésében is. Mármint ezek hiányában a kezdet és a vég éppoly definálhatatlan, mint az időiség absztraktnak tűnő egész felfogásmódja (bővebben lásd Eliade 1998:79-137; Gelléri Lázár Márta szerk. 1990:7-14; A.Gergely 2000:5-18). Az időtudat új formája pedig, amely egyfajta irány nélküli változásnak tetszik inkább, mint a perszónálisan befolyásolható idő alakzatának, igencsak bomlasztóan hat a kimunkált, hosszú távra tervező, stabil alapokra felhúzott együttlét-élmény ellenében.

Amit mindezen futó élmények, alkalmi megfigyelések, eseti interjúk nyomán a párkapcsolati pillanatszerűségről mondani merészeltetek, aligha lehet több, mint önkritikus reflexió: a más dimenziókhoz szokott, az irány nélküliséget is evidens velejároként kezelni képes magatartás számára is kétségbeejtő, vigasztalanságra készítő, eligazodás-képtelenséget és alkalmazkodási képtelenséget sugalló mindaz, ami a kapcsolati kultúrák jelen korszakának ezt a szegmensét jellemzi (bővebben

lásd pl. Utasi Ágnes munkáiban!). Fölmerül ezért a kérdés, az ismeretek és érzékenységek avulási fázisaira vonatkozó dilemma: miként is lehetne hát kezelni, értelmezni, s ha nem is befolyásolni, legalább megérteni az időkezelés kortárs stratégiáit. A kérdés persze csak addig marad kérdés is, amíg ebben a történeti-szociológiai-antropológiai dimenzióban még egyáltalán kérdéseket lehet fogalmazni valaki(k)nek. Merthogy az időtlenség élményközegében, a reflektálatlanságban, a transzkulturális elmagányosodásban e kérdésfeltevés csakis a „passé” kategóriába sorolható emberekből csendülnek föl, az is bizonyos... A közeli jövőt és az éppcsak-tegnap-múltat egyaránt érvénytelennek minősítő kortárs idővilágban ilyesfajta kérdések ugyanis csak azoktól eredhetnek, akik még emlékeznek arra, hogy valahonnan jönnek, valami felé tartanak, s e helymeghatározás egyúttal az időbeli elhelyezkedésükről is vall valamiképpen. De ha már nincs kinek valljon, nincs miért, és ha maximum a nyitott jövőben a gyorsulás energiájával mozgó egyedeket érintheti meg csupán, akkor a párkapcsolat magánmonológgá, egyszemélyes spektakulummá válik. S mint ilyen, teljességgel érdektelenné álllik...

A szeretet magánmitológia

A szeretet antropológiáját megírhatja-e egy magányos? Kell-e szeretve lenni ahhoz, hogy elbeszélje valaki, miképpen működött tünemény ez a szeretet? Kell-e legalább a képzet, az emlék, a virtuális élmény ahhoz, hogy átélhető hiányról, vagy kölcsönös kiszolgáltatottságról, kölcsönadott és visszakapott hatásokról beszéljünk?

Minderről nem lenne tanácsos szentenciákat közölni. Merthát úgy is gondolom, a szeretet élménye, esélye, lehetősége nemcsak az interperszónális kapcsolati zónában van jelen, hanem egy tágabb miliőben is. Hiszen a vallások például, a próféták hite, a krisztusi jótétemények, isteni elrendelések vajon nem szeretet-alapúak-e? S hol van itt akkor a kölcsönösség, ha nem is létező, avagy mindenütt létező, s ha nem is perszónálisan egzakt viszonyban van jelen a szeretet? Ha azt halljuk egy szerartásvezető, vallási specialista megszólalásából, hogy „Jézus szeret Téged!”, vagy azt valljuk ima közben, hogy „szerelem az Urat!”, vagy a szeretet szimbólumait gyűjtjük és osztogatjuk jelen-kivételes (olykor ritualizált alkalmakkor is, akkor vajon nem a szeretet antropológiáját műveljük?

A kérdés költői, mert hát persze hogy sokszor erről van szó. De konkretizálva, egyúttal mégis formalizálva, nem annak átélését keretezi maga a szeretet kinyilvánítása, amit egy interperszonális viszonyban két vagy több ember egymás iránti pozitív sugárzásából, s ennek kölcsönhatásaként a közöttük megerősödő viszonylatból bizonyosan kiolvashatunk? Hisz a szeretet talán egyike ama kivételes tartalomtól, amely nem elfogy, amikor osztogatják, hanem sokszorozódik...! Talán egyedül a tudás hasonló még ehhez, nőttön növekszik, minél többet osztogatnak belőle, annál kevésbé forog fenn az esélye elfogyásának. S vajon nem egy sajátos „ökonómia” alakul itt, amely a mauss-i ajándéknál is ökonomikusabban, s még kevésbé a viszonyosság elvén nyugóan érvényesülhet?

Meggyőződésem, hogy a bizalom-alapú emberi kapcsolatok szerete-alapja minden egyéb energetikai összhangnál tartósabban és hatékonyabban képes szervezni az emberek közötti kapcsolatokat. Lehetséges, hogy ez alig több, mint valamifajta magánmitológia, az adomány lehetőségének és feltételeinek környezettől, időtől és tértől függetlenített alakzata, s kissé öntetszelgő formája is annak a reménynek, hogy beteljesíthető, komplexebbé tehető az interkulturális, vagy még inkább transzkulturális kölcsönhatás. De ha emberi energetikai hátterét, „mögötteseit” keressük, kevésbé valószínű, hogy egyetlen momentumban képesek volnánk megnevezni a szeretés-energiák keletkezésének okát és módját. Bizonytalán személyiség-függő is, de vajon hogyan „áll össze” az a személyiség, amely képes és hajlamos szeretet-sugárzásait folytonosan fenntartani, közreadni, szétszotgatni, ujratermelni, s közben mégis egységben marad, konzisztenciában él tovább önmagával...?

E kérdések nem szimpla válaszra várnak most. Csupán közreadni, s nem választékos okoskodás formájában elosztogatni próbáltam őket. Csak arra törekedtem, jelezsem annak lehetőségét, hogy kutatásainkban ne csupán a tudományos komolysággal megragadható „derivátumokat” körvonalazzuk, gyűjtjük, tipizáljuk vagy hasonlítsuk össze. Hanem keressünk elő mindennapi kérdéssorainkból olyan „szimpla” hétköznapi alapkérdéseket is, amelyek hivatkozható szakirodalma sokszor nem az evidenciákban, nem az írott forrásokban van, hanem épp az ember belső víziói, magánmitológiai, önképei, értékvonalmái között. Miért szeretjük a szeretetet, miért nem a szeretetlenséget? Miről szól a szeretet, ha nem mutatkozik, ha rejtve marad, ha nem kap teret a megnyilatkozáshoz? Van-e szeretet az em-

berközi relációkon kívül is? Van-e, lehet-e szeretet a szerethetőség, az ideálok, az eszmények megfogalmazásában? Szeret-e a szeretet olyasmit is, ami nem szerethető? Szeressük-e a szeretetet olyankor is, amikor nem kölcsönösség a kiteljesedésének megvalósulási formája, hanem például az önösség, az önszeretet, a nárcisztikus elfogultság? Vagy amikor vak a szeretet, akkor „önmaga”-e, vagy akkor épp önmagán kívül van?

Megosztott kérdések, elajándékozott problémák ezek. Továbbadom őket – csupa szeretetből is...

Irodalom

- Bergmann, Werner 1990 Az idő a szociológiában. Szakirodalmi áttekintés az „időszociológiai” elmélet és kutatás helyzetéről. In Gelléri Lázár Márta szerk. *Időben élni. Történeti-szociológiai tanulmányok.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 117-174.
- Biczó Gábor 2004 *Az asszimiláció hermeneutikája és etimológiája.* MTA PTI Etnoregionális Munkafüzetek, No. 96. Budapest.
- Eliade, Mircea 1998 Az idő megújítása. In *Az örök visszatérés mítosza.* Európa Könyvkiadó, Budapest, 79-137.
- A. Gergely András 2000 Időiség és emberélmény. Antropológiai szempontok a társadalomtudományok időfelfogásáról. *Kultúra és Közösség*, 2-3:5-18.
- Gell, Alfred 2000 Idő és szociálintropológia. In Fejős Zoltán szerk. *Idő és antropológia.* Osiris, Budapest, 13-34.
- Gelléri Lázár Márta szerk. 1990 *Időben élni. Történeti-szociológiai tanulmányok.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 7-14
- Kohli, Martin 1990 Társadalmi idő és egyéni idő. Gelléri Lázár Márta szerk. *Időben élni. Történeti-szociológiai tanulmányok.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 175-212.

Pongrácz Tiborné – Spéder Zsolt 2003 Élettársi kapcsolat és házasság. Hasonlóságok és különbségek az ezredfordulón.
Szociológiai Szemle, 3:55-75.

Utasi Ágnes 1992 Vallási házassági homogámia és kulturális reprodukció.
Szociológiai Szemle, 2:45-59.

Utasi Ágnes 1996 Házasság és válás középosztályi identitással – praxis és attitűdök.
Szociológiai Szemle, 2.
<http://www.mtapti.hu/mszt/19962/utasi.htm>

Utasi Ágnes 2003
A társadalom atomizálódása.
www.nepszabadsag.online.hu/

Utasi Ágnes 2003a
Önzök társadalma – a trendi szinglik.
www.tv2.hu/cikk.php

Utasi Ágnes 2004
Az élet egyedül. Szinglik társadalma:

http://www.pointernet.pds.hu/managermagazin/2004/01/managermagazin_29.html

Jegyzetek

A transzkulturáció Fernando Ortiz elméleti rendszerében a tartósan egymás közelében és kölcsönhatásban élő kultúrák közötti hatáseggyüttes fogalma, eltér az antropológiai értelmű akkulturációtól, mivel nem az egyiknek a másikhoz való alkalmazkodása a fő sajátossága, hanem a kölcsönösség és viszonyosság, avagy a „reflexivitás”.

Absztrakt

A szeretet antropológiája Kapitány Gábor születésnapjára ajánlva¹

A párkapcsolatok átformálódása, az időhasz-

¹ Írásom Kapitány Gábor 60. születésnapjára lett volna köszöntő. Lekéstem a szervezőkötet, így folyóirat-cikké lett. Aztán a folyóirat késte le az időbeni megjelenést... Így hát maradt emlékmű, de egyúttal tisztelő írás is. Szándéka azonban ettől még nem lett visszafogottabb.

nálati és időérzékelési gyakorlat megmásulása egy sor olyan jelenséggel függ össze, amelyek mélyebb szféráiban nem csupán a társadalmi struktúraváltozás, a munkaerőpiaci kihívások vagy a globalizációs trendek kultúraváltozást eredményező hatásai vannak jelen. A „történeti múltba vesző” párválasztási és családalapítási formák, melyek ugyan még ma is dominánsak (bár a válások számának növekedése igen komolyan elvitathatóvá teszi a házasságpártiak érveit), ám kiegészülnek olyan jelenségekkel, amelyek a „formabontó” családközösség jelentőségét éppen a közvetlen környezet visszaigazoló hatásának elmaradásával teszik magyarázhatóvá: a konvencionális házasság egyben rokoni kötelékbe kerülést, kapcsolatháló-formálódást, kölcsönösségi közösséget, ajándékokat és viszonzásokat is magába foglalt, s ezek most javarészt elmaradnak. E kultúra- és korosztály-közi kompromisszumok (vallási, normakövetési, hagyománytartási, értékrendi, életvezetési, presztízs- vagy életmódformáló másságok) összeegyeztetése jószerevel generációnyi átállási folyamatot igényelhet, más és más időgazdálkodási hagyomány mentén elgondolt értékekre szerveződik, vagyis időigényes átmeneti szakasz-szakaszokat rejt magában..., esetleg ketyegő bombaként a mielőbbi válást is. Egy-egy kapcsolatban a találkozás, a teljesedés, a válságok, a névvel bíró jeles korszakok, az emberélet fordulói stb. fontosak még talán, de a közös(ségi) élet biztosítékait megjeljük az időszakos megtisztulások szakaszaiban, a biokozmikus ritmus egyes fázisaiban, a „kozmológiai cselekedetek” megismétlésében is – ezek hiányában viszont a kezdet és a vég éppoly definiálhatatlan, mint az időiség absztraktnak tűnő egész együttlét-élmény felfogásmódja. Fölmerül ezért a kérdés, az ismeretek és érzékenységek avulási fázisaira vonatkozó dilemma: miként is lehetne hát kezelni, értelmezni, s ha nem is befolyásolni, legalább megérteni az időkezelés kortárs stratégiáit. Merthogy az időtlenség élményközegében, a reflektálatlanságban, a transzkulturális elmagányosodásban e kérdésfeltevés csakis a „passé” kategóriába sorolható emberekből csendülnek föl... A közeli jövőt és az épp csak-tegnap-múltat egyaránt érvénytelennek minősítő kortárs idővilágban ilyesfajta kérdések ugyanis elsősorban azoktól eredhetnek, akik még emlékeznek arra, hogy valahonnan jönnek, valami felé tartanak, s e helymeghatározás egyúttal az időbeli elhelyezkedésükről is vall valamiképpen. De ha már nincs kinek valljon, nincs miért, akkor a párkapcsolat magánmonológgá, egyszemélyes spektákulummá válik. S mint ilyen, teljességgel érdektelenné álllik... De konkretizálva,

együttal mégis formalizálva, nem annak átélését keretezi maga a szeretet kinyilvánítása, amit egy interperszonális viszonyban két vagy több ember egymás iránti pozitív sugárzásából, s ennek kölcsönhatásaként a közöttük megerősödő viszonylatból bizonyosan kiolvashatunk? Hisz a szeretet talán egyik ama kivételes tartalomból, amely nem elfogy, amikor osztogatják, hanem sokszorozódik...! Meggyőződésem, hogy a bizalomalapú emberi kapcsolatok szeretetalapja minden egyéb energetikai összhangnál tartósabban és hatékonyabban képes megszervezni az emberek közötti kapcsolatokat. Lehetséges, hogy ez alig több, mint valamifajta magánmitológia, az adomány lehetőségének és feltételeinek környezet-től, időtől és tértől függetlenül alakzata, s kissé öntetszelgő formája is annak a reménynek, hogy beteljesíthető, komplexebbé tehető az interkulturális, vagy még inkább transzkulturális kölcsönhatás.

Anthropology of affection
/Birthday greetings to Gábor Kapitány/

In a curious anthropological way, observation of consciousness begins as the feeling of what emotion take up classic topics in psychocultural studies and a variety of theoretical orientations – phenomenological, symbolic, psychodynamic, adaptive, cultural models of mind in a historical contexte – contributors make obvious the relations between individuals and their sociocultural communities, without or within our living organisms. Individuals' psychologies, anthropology and in many cases biochemistries, shape and are shaped by social, cultural, and historical processes. What are the constraining effects of mentalities, cultures, histories, and social structures on the exceptional qualities of personal emotions and emotional expressions? In other words, how do people are capable of calculating ourselves as „feeling machines” in diverse cultural settings experience and interact with people

who express multiple cultural and historical forms of learning, cognition, emotional stimulate, logically minded, indignation, or joy. In light of our pervasive concern with emotional feelings, it is possible argued that the dominant modern creed ought to be called emotivism. In our daily lives, until quite recently anthropology has had very little to say about how emotions are interpreted, how they differ cross-culturally, or whether affections have any universal character, the disciplinary neglect of such a crucial aspect of the wonderful distillations of the complicated interpersonal dimensions of the relationships in our culture and our time. We see the rather combination of consumption, and function manifested by such watches attests to time being more than human awareness of the relationship of duration, sequence, and cycles. Time engages some nature, culture, and experience, making the study of time a fruitful domain for exploring the relationship of natural and cultural cycles and sequences mediated through individual and collective aspirations. The cultural concepts of time link human ideas and activities to the biological/personal versus cultural diversity cycles, time generates a problem for anthropologists as a people a manifestation of the time differently around the world, but they have tended to treat social time as a paradox, seeming to be both culturally relative and universal, psychic unity versus cultural diversity, and outline how the meanings includes the relates to the kinds of theoretical issues, empirical evidence for its presence or absence? More implicitly, culture was also defined in terms of personal language, mental illnesses, psychologic, linguistic, and social-historical perspectives on individuals and their communities, in many ways, lessened interpret, translate, internal and external experiences, and language process or content, and are shaped by the tensions between narrative improvisation and sense, including speech, gesture, and other non-verbal structures.